

bolj ali manj posrečeno zmontirana v neko zaokroženo celoto, kot pa enovita, homogena, izenačena literarna umetnina.

Na koncu pa je vendarle treba pomisliti, da je to prozni prvenec Kajetana Koviča, da je to prvi poskus. Upajmo, da pri tem poskusu ne bo ostalo, upajmo, da bo Kovič nadaljeval začeto pot, kajti roman *Ne bog ne žival* je prav gotovo obet, pomemben obet, pri tem pa kljub vsem svojim pomanjkljivostim tudi zanimiv in dragocen prispevek k problemski podobi sodobne slovenske proze.

Borut Trekman

SELIŠKARJEV ROMAN NOČ IN SVITANJE. Seliškarjev roman *Noč in svitanje** ne prinaša nove tematike, saj je vojna snov pri njem dobila že precej široko obdelavo v najrazličnejših literarnih oblikah, nov pa je avtorjev pristop k snovi, način interpretacije. Posreduje nam namreč lasten notranji obraz v usodnih aprilskih dneh leta 1941, ko ga je kot naprednega slovenskega izobraženca zgodovina postavila v ospredje in potegnila s seboj. Hkrati se je namenil, da nam pokaže del tistega, kar se je dogajalo v naših ljudeh sredi kaotičnih aprilskih dni ob nastopu druge svetovne vojne, da pokaže predvsem njihovo visoko narodnoobrambno zavest in njihovo globoko razočaranje ob razsulu matične države, ki je bila po katastrofi stare jugoslovanske armade prepuščena nasilju številnih okupatorskih sil.

Za ogrodje svoje pripovedi je Seliškar postavil eno samo noč, v kateri skupina zajetih slovenskih prostovoljcev v ustaških zaporih v Karlovcu čaka na jutro, ko jih bodo ustrelili. V izjemnem vzdušju avtor vrta po sebi in sojetnikih, ki pod vtisom zadnje življenjske resnice zapadajo v različna duševna stanja ali pa, kar je za pisatelja pomembnejše, z zagrizenostjo iščejo realnih rešitev. Temačni jetniški prostor že sam po sebi nudi ustvarjalcu dovolj dramatične napetosti, vsak nadaljnji razvojni ali zaviralni moment pa jo samo stopnjuje. Z nadrobno analizo posameznih dogodkov zadnje noči pojasnjuje predvsem svoje najgloblje spoznanje tistega časa, in sicer, kako nečloveško so ponižali človeka v njegovi človečnosti. Iz tega človeškega dna se avtorjeva razmišljanja vse pogosteje oprijemljejo enega samega izhoda, a to je lastni upor. Ko po grozljivi noči v svitu novega dne zapuščajo ječo — reši jih bolj po naključju slovenski major — in se vračajo proti Ljubljani, je v njih že odločitev: »Bila je noč. Zdaj je svitanje, kajti vojno napoved okupatorju smo nosili v srcih.«

Ta sklepna misel je osrednje in bistveno, kar je hotel Seliškar povedati v romanu, vendar je želel nagel notranji razvoj svojih junakov utemeljiti z dodatno osvetlitvijo, z upodobitvijo neposrednih dni pred ustaškim zaporom. Ta analitični poseg v bližnjo preteklost je v razmerju do osnovne vsebinske enote preopazen, kar velja za snov, ker avtor ustvarja novo akcijsko prizorišče in za obliko, ker je s sekundarnimi dogodki nasilno, včasih dokaj mehanično in zgolj racionalno cepil pripovedni tok. Če pomislimo, da je poglavitni cilj upodobiti rojstvo ljudskega upora, potem bi zaradi jasnosti in tudi dokumentarnosti lahko uporabil preprosto, linearno pripoved, ki naj bi epilog postavila v jutro, ko prostovoljci doživljajo najbolj dramatične trenutke. S tem bi bese-

* Tone Seliškar, *Noč in svitanje*, Pomurska založba 1964.

dilo dobilo naravo dnevninskih zapiskov, kar roman mestoma že je. Toda iz romana je razvidno, da je Seliškar hotel doseči prav nasprotno: Noč in svitanje je imenoval roman. Nedvomno je to hotenje v romanu izpričano, toda mislim, da največkrat tam, kjer se pripoved odmika od svoje sredine. Retrospektivna tehnika ga pogosto zapelje, da se zadržuje izven lastnega okvira. Mnoge reminiscence iz življenja knjižničarja Simona Mlakarja, ki je glavna in hkrati edina širše označena oseba, nosilec osrednje ideje, so domala nepotrebne, saj ne prinašajo smiselnih dopolnitev, kvečjemu zavirajo tok osnovnega dejanja.

Tako je novi Seliškarjev roman ostal sredi ustvarjalnih hotenj. Dokumentarni in memoarski del se križa z avtorjevo čisto ustvarjalno sfero. Vsaka zase ima svojo specifično vrednost in določen pomen, njuno sožitje pa ni harmonično ubrano.

Kaj je Pomursko založbo spodbudilo, da je v dodatku objavilo Seliškarjevo bibliografijo, ni znano. Morda pa vendarle avtobiografska narava dela? Ne glede na to, ali je bila ta poteza najbolj ustrezna, je strokovno urejena bibliografija s kratko biografijo nesporno pomemben prispevek za študij obsežnega pisateljskega opusa zdaj že petinšestdesetletnega Toneta Seliškara. Bibliografijo in biografsko skico je sestavil Jože Munda.

France Pibernik

JANEZ ŠVAJNCER, ULICE BREZ LJUBEZNI. Najnovejši roman Janeza Švajncerja Ulice brez ljubezni pomeni zanimiv avtorjev napon, prikazati vsaj v izseku našo človeško sedanost, kakršna se nam kaže v luči tehnizacije in s tem v zvezi v novem, izpremenjenem življenjskem stilu posameznika in družbe. Motivno se — v nasprotju z doslejšnjimi bolj ali manj vaško začrtanimi deli (Junak na kolcih, Streli na meji, Prepozno) — omejuje na relativno ozek in tesen prostor bežnih, pouličnih erotičnih srečanj, ki tudi v celoti pomenijo motivacijski sistem njegove pripovedne zgradbe. Razumljivo je sicer, da je v ta okvir moral nujno vključiti tudi del nekih splošno veljavnih in družbenih norm, toda marsikje postaja očitno, da je vsebina dela kaj neuspešno razpeta med njihove koordinate; v tem smislu namreč, da ne izvira iz enotnega, samobitnega pisateljskega žarišča, ki bi po svoje osvetlilo razpadanje intimnih erotičnih vezi in s tem razpadanje njihovih tradicionalnih pravno-družbenih predpisov. Seveda ni nova ugotovitev, da takšno razvrednotenje prizadene samo človekovo bistvo in je mnogokrat tragično — pa je tista misel enako navzoča kot neka vsestalna podlaga tudi v pričujočem romanu: skriva se za avtorjevo brezosebno, tu in tam ironično pripovedjo, končno pa pomeni tisto sporočilo, ki naj bi podelilo pomen in vrednost celotni knjigi.

Kaže tedaj, da bi poglobitna izpovedna sila morala težiti k poantiranju tega načela, predvsem pa seveda k temu ustrezni umetniški prepričljivosti. In prav na račun te slednje je mogoče pripisati še največ pripomb: situacije se namreč ne zapletajo po nujni logični zakonitosti, marveč nastajajo in se tudi razrešujejo pre pogosto docela naključno. Nekatere osebe zategadelj kajpak niso povsem verjetne, se pravi, da nas njihova usoda niti najmanj ne prizadene. Otmar Kelec je skoraj po nepotrebnem zapleten v izrabljanje svojega direktorskega položaja, saj bi ravno brez te malverzacije njegova družinska drama

*Janez Švajncer, Ulice brez ljubezni, Obzorja 1965.